

Культура і Побут

№ 45

Неділя, 7-го листопада 1926 р.

№ 45

Зміст. В. Коряк. Жовтнева література в минулому році.—А. Лейтес. Як відбився Жовтень на Заході в літературі.—М. Гук. Захвал.—Ю. Смолич. Театр і драматург.—Ів. Вр. Наше образотворче мистецтво.—Андрій Касяненко. Закордонна авіотехніка та маші завдання.—А. Альф. Московські екрани. Хроніка. Шахи та шашки.

Жовтнева література в минулому році

Характерне в для нашого літературного життя, що ця боротьба та шукання проходили якось у тісних письменницьких колах...

А. Лебідь. «Життя й Революція»
№ 2—3.

Тяжка спадщина минулого тяжить над українським художнім словом: воно досі було справою оранжерійною, його плекалося «філами» по тасмичних закамарках своєрідного українського гетто. Не було нормального громадського життя, не було розвинутої преси. Були штучні шерпони на шляху до мас, і обмежені кола української інтелігенції з великою щирістю та відданістю творили літературу... як тепер уже визнано—не знати для кого. Письменники писали, письменники й читали. Віра була тверда, що пишеться для цілого «народу українського» і все що робили ті громадяне—робили в імені того уроденого «народу».

Цього року саме й був ювілей славного Юзефовичого закону 1876 року. Що правда, не треба перебільшувати значіння заборон. «Утиски рідного слова» цілком була можливість обминути широкою еміграцією, нелегальними друкарнями то-що. Біда в тім, що «громадяне» не бажали емігрувати, волюючи займати значні посади й парікати на долю. Так само не хотіли вони ні писати, ні читати. Активні споміж їх одишці все парікали на брак патріотизму, на те, як тяжко здобути статтю, популярну книжку для того народу, як скрутно з видавничими фондами, як тяжко розпродати вже готове видання. Тісні письменницькі кола українські все варилися як мухи в окропі у власній хатній побуті, не багачучи ввіч широкій соціальної бази, не знаючи її.

От воно й вийшло, що розписані конкурси на поезію все дають нам і дові витвори «За Тобилевичем», як старомодне вбрання переходить від пані до наймички, так і старі літературні форми пристосовуються для зображення: боротьби куркуля з незаможником, відносин батків і дітей під час революції на селі, нового побуту з вичащенням у ЗАГСі то-що. І це не тільки автори селяне, були випадки, що відповідальні робітники й їхні дружини писали мелодрами, приміром з часів Денікінщини, де офіцери розмовляють російською мовою, а селяне малоросійською. Тут автори дивилися на справу так само, як і той цензор, що перекреслюючи п'єсу одного «коріфея» резонно зазначив: «где его он слышал, чтобы интеллигенция говорила по малоруски». І не дарма ще цього року Київське студентство засновує свої туртки культури українського слова—звикали до оранжерійного життя! В Києві воно буває особливо, і за старою традицією ці тісні кола являють себе за «націю», декларують свої

потреби, висловлюють свої вимоги, фабрикують громадську думку й єднаються з усіма Європами. Там у тих колах помічається великий літературний поступ, пишеться рафіновані речі, що в їх навіть революція отака: Горять священні орифлами революційної весни...

Тимчасом по Кобеляках та Золотоношах є свої письменники. На 3-ому з'їзді Пуга тов. Панів у цікавій доповіді зібрав певні факти: в пуганській продукції панує просвітницьке оповіданнячко. Темі вже нові: замість горюжанської війни—новий побут, колективізація, наймитство в куркуля, культпраця, НЕП і революційна праця закордоном. А все ж таки новий побут яскраво ще не відбито. Оповіданнячко пишеться, пристосовується до певних журналів: коли автор хоче видрукувати в «Сільсько-Господарському Пролетареві», то нині звичайно, про наймита й куркуля, чи про колектив-комуну, куди йде свідомий наймит. Коли це до «Комунарки України»—то повна річ, що несвідома селянка протягом оповідання приходить до свідомості про жах абортів у баби, стає делегаткою, організує ясла на селі. Коли ж думка дати щось до «Червоного Квіта», то хоробрий піонер мандрує по всіх усядах і всіх перемагає... Одно слово для кожного професійного журналу пишеться спеціально професійна література, і критика вітає це відродження з'явище, як певний закономірний процес переходу від класової до професійної літератури.

Золотоноські письменники вже знають, що «поет мислить образами», так і маємо: «Ковзастесь місяць», «сонце смутно стелється», «сонце повільним кроком ішло по небі», «земля дихала грудьми», «оглядається місяченько поволі хиле стомлену голову», «обняли дерева клуб, пригорнули до себе, похилились до вікон». В столицях імажнізм, ну й в Кобеляках теж.

Але ж поза Кобеляками є ще респані хутори і мають вони своїх поетів. Тут є такі собі діди Яшенки, що мають свою публіку. У їх є одна велика перевага над Золотоноськими паничами-пуганцями:

Хоч написано й невміло
Зате усім зрозуміло.

Кобеляцькі письменники спокупнені імажнізмом, з пошуктним власної вишесті кажуть дідові Яшенкові, що в його, мовляв, техніка слабенька, але дід резонно відказує:

За техніку вибачайте
І не дуже пападайте
Як би мені та освіта
Я б побачив більше світа
І техніку б ізучив...

Мова нечиста! Нечиста мова в діда Яшенка! Але... в кого вона чиста. Он Київські знавці мови заборонили писати вапнітовцею Досвіт

ньому: мови не знає. Кияне повиколупували в Куліша різні такі слівця, як **хлопця, ниций, недовідомий**, там один письменник не розуміє мови другого (факт: Рильський в рецензії на «Проростень» Драй-Хмари признався, що не розуміє де-яких слів з поезій цього вибгалавного неокласика). Що ж ви хочете, щоб маса розуміла наших письменників. Ой маса й пише до «Пуганина»: нехай Атаманюк не закручує: «**обсервує** всі його **нізенси**».

У Жмеринці цього не розуміють! Не розуміють Жмеринські початкувчі письменники *). Тов. С. Кирик признається: «Я перечитав статтю В. Атаманюка (ч. 4 журналу «Пуганина») **три рази і ще думаю не раз читати**». Інтересно знати, як отам у Жмеринках читають «Червоний Шлях», який принципово, во ім'я європеїзації України друкує статті, де є грецькі й англійські цитати навмисне, на кааність—без перекладу. Ще Куліш робив таке, драгував наш некультурний нарід. А що скажуть наші письменницькі верхи коли їхні читачі не знають такого слова, як **постулат**?

Та яке діло до цього нашим тісним літературним колам. Вони творять для вічності, а не для конкретного нашого читача. Творять для нації, а не для... Взагалі тут творчість для Європи. Щоб зрозуміти, що це таке, треба (кажуть досвідчені люди!) побувати в Києві на неокласичній вечірці. Там Єллана вважали поетом «програмовим» і «декламаційним», але що є програмовим неокласиком і трудніше.

Смерть Єллана закінчила певну літературну добу. Він умер з словами осуду «богемсько-кабаретного шудання творчості». Він побоювався мінор в літературі і вимагав, щоб письменники не квапилися друкувати все, що напишуть під впливом хвилевого настрою.

Але даремно парікати на літературу за те, що вона не є, треба її брати як є. Розмови про графоманію і макроманію, тенія і юрбу, сількорів і письменників, бісівити й чорний хліб, голоблю й лютию «лайлети»—все це були болочі моменти українського літературного життя. Письменницька недоля, то недоля того «тісного кола», що про його існування мало й знають робітничі й селянські маси України. Мав радію Єллан, коли вмираючи писав, про кватирі для письменників, пригук до їхньої праці. Сподівасмося, що будинок преси імені Блакитного буде таким письменницьким пристановищем, а заснований цього року Інститут Шевченка зробиться справжньою академією Жовтневої літератури, що про неї мріяв Єллан.

Початком великого культуркампфу Жовтневої літератури були роковини Франкової смерті. З тісного суто українського інтелігентського гетто, вийшла література перед широкі робітничо-селянські маси. Але на дру-

*) Пуганин № 4

гі роковини, Тесленкові, вже не спромоглися суспільство і вони ганебно провалилися. Не вдержалися на ногах без милої державної допомоги, не звикли до масового чину. Маси нічого не знають про письменників і їхні ювілеї минають тихо (Будяка, Чернявського, Загула)—це справа української інтелігенції. Тут нікого винуватити: вони не знали читача і він їх так само.

Бібліотечні знавці кажуть, що читається добре збудована сюжетна проза. Тим цікавіше спостерігати цей потяг, здоровий потяг до сюжетної монументальної прози. Чи це має бути конче реалізм. Чому не протекс, наприклад. А візьми спробу прози Сенченка: «Та це ж пак мало не Стефанікова новела. Читавельна, цікава, фабульна річ—це очевидно, всі вже відчувують і «романоманія», які б не були її реальні здобутки, доробок вже своїм масовим характером є з'являє радісне. Про що б не писали наші письменники (пишуть про що знають і коли не знають «мас» то й добре, що не пишуть, а виливають свою власну душу—українського інтелігента)—добре те, що дбають нині дати річі монументальні, і просвітнянське навіть оповідання переходить у велике полотнище—роман «За плугом» Червониченкової. Це вже перемога. І аж само й проза Головка. Нехай проза й не підійшла до наших днів, до глибин побуту мас, але вже появилася великі полотнища—це зріст. Це вже не просвітнянське оповідання. Масмо—справжню новелу і справжній роман, хоч і не як здобуток, але яко потенцію. Саме слово «оповідання» треба геть викинути з літератури. Хай пишуть, хто як зможе: реальні люди (представники реальних верств) писати будуть реально, «не реальні»—нереально. Чим горщик пакипів, тим і смердітиме. Хто живе в колі словесних верств—плекатиме слово як таке: його визерує, плетиво словесне, орнамент з чудернацьких слів і словесних поєднань. Це—пеминуче.

Не треба торопленої літератури: моєді письменники набудуть досвід (коли вони на радянських посадах—це буде досвід радянського урядовця: масмо поезію вчителя семінарії і відповідального робітника, безробітного інтелігента з біржі праці і соціального службовця і т. д. Але масмо і «Пісню про дві сорочки» Лапа (селянську й робітничу), як патяк на те, що може бути колись.

В «Червоному Шляху» росте письменницький актив: нові імена в поезії (Цітович, Сайко, Мисик, Бобинський, Яновський) і в прозі (Смолич, Чапля, Шах-Гіряк, Пекельний, Ле-Шовконіє) раз-у-раз частіш майорять у поточній пресі, отже дасть не вдовзі і збірки нових авторів. Орган селянських письменників «Плужанин» має свою сталу аудиторію: 40 % тиражу йде на малі села, 29 % на районні, 6 % на хутори, 17 % в містечка й малі міста, 5 % на залізницю і лише 3 % у великі міста. Хто ж його читає? Переважно це вчительство—32 % («робітники освіти»), 21 %—культустанови, 12 %—службовці й робітники (?), письменники й журналісти—6 % і якась решта (?)—25 %. Журнал виходить без виплати гонорару й без платного штату, виключно відданістю плужан! Це «Плужанин» і поза межі УРСР: на Кубань, Сибір, ЮФРР, в Америку, Канаду, Крим.

Одно слово—хочеться скінчити мажором наперекір усім загрозливим ознакам. Будемо вважати їх з'являєм тимчасовим «хворобою зросту» молоді Жовтневої літератури!

В. КОРЯК

Як відбився Жовтень на Заході в літературі

Скавуління західних журналістів, кошечий концерт і жас-банд, сенсаційні вигуки репортёрів акомпанували першим крокам молоді Жовтневої революції. Газетним вереском брехуни марно намагалися притлумачити гучний відгомін, яким пролетарський переворот відбився в робітничих кварталах, солдатських окопах на Заході, в матроських командах океанських пароплавів і в халупах колоніальних країн.

Правда, ці робітничі сподіванки і селянські надії не були тоді зафіксовані в відповідних літературних документах. Адже ж «вільність преси» на Заході, особливо останніх років війни, набрала специфічного характеру, і як що в самій нашій країні буржуазні письменники одразу замостили, ніби остовпівши од соціального перевороту, то по за межами її обивательські писакі забавлялися, що було слли, балачками, плітками та наклепами. Навіть найчесніші і пайбессторонніші буржуазні літератори не могли зразу оцінити цієї величч і суті жовтневого перевороту. Притягнута надзвичайними військовими сенсаціями вся передова Європа пірнула в газетну справу. «Газета це секундна стрілка історії» говорив німецький філософ. Чи можна було тільки секундною стрілкою означити, яка історична година пробіла в жовтні 17-го року і чи не була вона останньою 12-ю годиною буржуазної культури. Та і коли секундна стрілка не могла вказати історичного місяця жовтня, то вона все ж таки і за того часу вказувала, яким інтенсивним пульсом билася історія. Перш за все це відчув сміливий американський журналіст Джон Рід кинувшись до Петербургу, щоб самому відчув, пережити

«десять день, що стрепенули цілим світом» і на цю тему написати натхнену книгу, що глибоко вражає читача. В ті дні Джон Рід та ще Артур Ренсом, автор правдивої книги про СРСР «Шість день у Радянській Росії» був самотнім серед цілої зливи злосливих газетних штаттій. Однак десять день не лишилися тільки десятима днями—революція йшла в гору, дні зростали в довгі роки переможних битв і успішного будівництва пролетаріату. І ось перед дев'ятьма роковинами Жовтня ми можемо ствердити, що жовтневі дні зрушили і зруйнували не тільки буржуазні підвалини в шостій частині світу, а й здужали проламати величезний мур ворожої буржуазної журналістики та літератури. Цікаво простежити з олівцем в руці по літературних матеріалах, як західні письменники поволи міняли своє відношення до пролетарської революції на Сході.

Тяжко було західним країнам виєнати пріоритет східних країн, хоча б в політико-громадському розумінні. Коли розпочалася велика французька революція то німецькі інтелігенти її легко могли визнати, бо Франція і раніш стояла на чолі культури. Не так було в країнах, що взагалі звалися одним «ганебним» в європейсько-імперіалістичному розумінні іменем «Азія».

І все ж таки назвище «азіати», що з легкої руки Каутських та Пльфердінгів було понамілювано на більшовиків почало хулю злізати, скоро буржуазні журналісти мріючи про лаври Стенлі подалися мандрувати в країну несподіванок, шукуючи гострого відчуження.

Слідом за Ренсомом в 20 році приїхав Уельс, приїхала скульпторша Шерідан, родич-

ЗАКЛАД

Сьогодні вільний святковий день! Сьогодні значить, можна не спинитися, а трохи пороскопувати у ліжку під ковдрою. Сьогодні моє свято!

Йй же бо! Це так приємно: лежиш і почуваш як ноги твої робляться пружними. І мов соками являється живущими наливається тіло, став молодим, бадьорим; почуваш радість буття, фізичну, скажу радість, без будь якої метафізики і психічних зломів, властивих представникам буржуазної аристократії, доби її занепаду.

Та піхто нехай не подумас, що я може один з останніх її нападків, і тому заховаю в собі оцей смак до роскопування. Борошполе! Й дійсний гучний, без будь якої фальши, бо батько і дід, це скажу з потордою на себе (прадіда ж я особисто на землі не застав) з мозолями хліб собі добували і з порепаними руками ходили.

Так отже приємно, кажу, мати вільний святковий день, хоч раз на тиждень не хапатися на роботу, а поманіжитися якусь годину.

Свідомий цього, я падолужував у ліжку, байдужий до того, що діється зараз за будинком, у місті, по нашій країні, на сході і заході Європи і в інших частинах світу. Було на це час, думаю, і тоді як штани чатипу.

Та раптом у двері моєї кімнати почувся короткий і енергійний стук, подібний до тактів телеграфного апарату.

Неохочий вставати, я недоволеним голосом, в надії, що позбавлюся неспрошеного гостя, крикнув сердито, якого мовляв дідка вештаються з позаранку у святкові дні по будинкові.

У відповідь на це почувся ще більш енергійний стук у двері в супроводі басистого й ринучого голосу.

Коли я ледве відчинив двері в кімнату, просто ввалився, без всяких церемоній і запросив премезний чоловік.

Це звичайно був не марсієнець, з великими очима й широким лобом, а один з міліонних представників арійської раси, осілої, як відомо, на земній планеті. Про це говорила його коротка чорнява борідка, карі, звичайнішні очі, правильний трохи схожий на римський ніс і ясний колір лица. А хутрянний його козушок з сірим барашковим ковпиром, високі чоботи і де-які рухи доводили ще більше, а саме про належність його до євро-азійської нації, близької мені по крові й культурі. І все таки його поява здивувала мене мабуть не менш, як би то був косокий марсієнець.

— Чото тут вам треба?—насуливши брови і доволі неспривітно запитав я його.

— А треба, як же ж, треба, треба значить,—спокійно з добрим виглядом на лице, що викликав якимсь миролюбним почуттям—проказав він скороговоркою, простятаючи разом свою руку, щоб привітатись.

— Так що ж йому треба? Пробурчав я

ка Черчілль, філософ і математик Ресслер, етнограф Вільямс, соціолог Альфонс Пакке і кожний з них на свій лад віддав данину зачудування країні книгами споминів та вражень. В цих книгах від часу до часу все ж таки захоплення змінюється на усміх недовіря і гримасою незадоволення країною, де по хатах уже можна побачити не богів а густу бороду передового західного мислителя Карла Маркса.

І як що в книгах Уельса Ресслера і Пакке ще позначається високодушество освічених «колонізаторів», то книги Ренсома та Вільямса уже були книгами чесних свідків, що хоч і не розуміли комунізму, зате змінили оцінки і відчували психологію його борців. Отак було у другім трьохрічті Жовтневої Революції. Наклепи утихли. Про більшовиків вже почали писати не тільки в газетних статтях та бульварних романах. Десятки белетристичних та публіцистичних книг стали приносити більшовикам визнання де факто і де юре. Правда, белетристика не була глибокого змісту, та вона завжди егадувала ім'я Леніна і вводила загадкового героя більшовика—навіть в любовні романи, темою цілком асоціальні. В 1923 році виходить в Іспанії в Барселоні популярна трагедія Ф. Савініона «Бич Риму» з присвятою «Миколі Ленінові визволителю». Одночасно у Швеції з'явився великий роман Фрейденталя «мандрівка на Венеру», де на протязі 400 сторінок автор сентиментально оповідає про подвиги більшовиків і зітхає про них в стилі романтичної павночки.

І на всім цім протязі між північним Стокгольмом і південною гарячою Барцепоною ми зустрічаємо сотні книг, що розвивають фабуну на тлі радянських країн і їхніх ідей.

Звичайно, у всіх романах марксизму нема ні на зерно й дуже багато є «розвесітих діючих», але ж ми в цім разі зазначаємо не

відбиття нашої революції, а повільну зміну відношення до неї. Цікаво, що в цей період і обмовницькі твори невідомо, подібно до біблейського Валааму, переходять мимоволі в осяну більшовикам. Це можна простежити по авантурному роману Макорлана «Інтернаціональна Венера», по роману угорця Відмаера «Бронзовий бог», по романах відомого англійського письменника Брейліс-Форда.

Навіть найобмовніша польська белетристика (роман Бандровського «Кручені собаки», Здоховського та інші) знаходять інший тон. Найзнаменіше ж явище це повість «Ранньої весни» Жеромського, де він забувши пересіські заповіді, як художник, зрадив своє соціал-зрадницьке публіцистичне кредо.

Третє трьохріччя Жовтневої революції в західній відбитті вже позначилося спробами уважно вивчати наш побут. Часті відвідання робітничих делегацій, чудовий зв'язок торговельних представників з нашими установами, налагоджена сітка репортажу цілком унеможливило наклепи і разом з цим примушувало ставитися до питань радянського будівництва не імпресіоністично, а з фактами в руках. Винятком була книга відомого французького письменника Анрі Бєро, автора «Записок гладуна», що побував у СРСР і написав злісний на кілька томів памфлет проти нього під загальною «Правда про червону Москву». Та ця книга зустріла одностайну одсінь французького лівого суспільства, бо не зважаючи на її хороші стилістичні властивості і серйозні бібліографи не зараховують її до цікавих книг про Радянську країну.

Спомиж книг робітників-письменників—мандрівців, нам слід перш за все відзначити вражіння данця Мартина Нексе і книгу Макса Бартеля.

В усіх цих книгах в найкращім разі можемо знайти потвердження всіх нам відомих фак-

тів. Справжнього співчуття Жовтневої революції тут нема. Жовтнева країна для них все ще є предмет екзотики.

Цей екзотичний відтінок в літературнім відбитті СРСР на Заході слід ліквідувати в наступне трьохріччя Жовтневої революції. Це можна зробити, вивозячи нашу Жовтневу творчість на європейські ринки. Тільки на зразках пролетарських письменників СРСР західний читач зможе відчувати не то факти Жовтневої Революції, а й її бойовий історичний дух, її велику не тільки соціальну, а й естетичну правду.

А. ЛЕЙТЕС.

Мистецька хроніка

Держтеатр «Березиль». Сьогодні в Держтеатрі «Березиль» повторюється п'єса «Жаке-Ріа». Квитки на цю виставу розподілив Оврем. Режисер Л. Курбас працює над п'єсою «1905 рік» Поповського; текст її перероблено Л. Курбасом та Бондарчуком. Ця п'єса піде зараз же після «Седі».

Театр ім. Франка. На цьому тижні в театрі ім. Франка піде прем'єрою торішній Харківський постановка «Гендлярі славою».

Організація симфонічного оркестра. Харківська філія Муз. Т-ва ім. Леонтовича намітила організувати симфонічний концерт з метою об'єднання музичних сил Харкова. Тепер провадяться переговори з музикантами.

Український народний театр. Режисер Рощівський працює над постановкою п'єси «Богдан Хмельницький». До п'єси додано акт «Переяславська рада».

КОНЦЕРТИ.

Концерт Ердена. Завтра в залі Держкнигозбірні відбудеться концерт заслуженого артиста, скрипника Ердена.

Концерт сучасної музики. 14-го листопада Харківська філія т-ва ім. Леонтовича улаштує IV-й вокальний концерт сучасної музики. Всю програму виконає артист Державної Опери Чиншко.

ліди ніс.—Ви очевидно помиляєтесь, не туди пошари. Але той упевнено, тоном старого знайомого, що відкидав усілякі сумніви додав:

— Яципа, Сергій Петрович.

— Не розумію все таки.

— Ха-ха-ха!—засміявся той весело, показуючи свої кришки білі зуби. А заклад? Забув хіба як бились об заклад? Так отож, нагадую, сьогодні 7 листопада 1932 року, день, коли ти маєш платити по закладу, звичайно програному тобою.

Я витріщив очі, напружуючи думку, про який саме заклад йдеться мова.

— Так, так, маєш платити, звичайно переконавшись, що ти його програв. А для цього доведеться їхати зо мною на місце в наше селище, що стало предметом нашого спору.

— А... зрозумів я кінець-кінцем причину несподіваного завітання гостя.

— Прошу, прошу, повеселишав мій тість,—машина чекає перед будинком.

Нічого не лишалось робити. Я швидко прибралась, узів дорожню одежу і переходивши перед дорогою бутерброда, разом з моїм гостем, вийшли на вулицю.

Зручно сівши в маленький на 3 особи автомобіль, Сергій Петрович пустив мотор; ми рушили в дорогу.

Міські годинники показували чверть на восьму, і вулиці були ще порожні. Не сподівалися, як завжди омнібуси, не ходили ще драмваї, чи то ще рапо було, чи може робітництво справлятиме своє свято.

Лише де-не-де плелися вулицею люде, вирко приїзди з інших міст і сел, щоб взяти участь в народних святах, спинилися домашні хазяйки, щоб дістати свіжого хліба, а то показувались робітники, йдучи мабуть на ранкові спортивні ігри.

А місто прибрало святкового вигляду. Гіриди з вічно зеленого дерева обвивали фронти будинків, артистичні арки,—на майдапах тінтили око майстерними оздобами. Там можна було бачити картини з минулих днів боротьби, і буденного життя, а різні статистичні діаграми чергувались етюдами—ігр старших з малими десь за містом, в селі, на літніх екскурсіях. Серед написів можна було прочитати: «Хай живе радянська спілка народів Європи»; «Привіт американській робітничій делегації». «Хай живе мистецтво робітничо-селянських мас». «В здоровій тілі—здоровий дух» і інші, що підкреслювали нові теми в житті радянської країни, скеровані на розвиток науки, літератури, мистецтва й плекання здорового тіла.

Роблячи зигзаги на вулицях, що з кожною хвилиною ставали щільнішими, ми швидко вискочили за місто й понеслися твердим, рівним, добре накатаним шосе.

З обох боків тяглося оброблене поле, перерізане місцями групами осель, обсажених деревами, обсажених телеграфними й телефонними дротами, з антенами по декуди для радіо-установок.

Сонце уже підбилося над обрієм і бриз-

нуло своїм промінням на зелене, в наморозах, поле, високо вгорі мов птиця поплив аероплан, рівно, безгучно, показався на зустріч другий і сховався за горами, друхнув вітерець і обдав свіжим, бадьорим повітрям.

Загорнувшись в дорожнього кожуха, що взяв з собою мій гість і висунувши лице проти сонця, я радо дивився на зелені поля, на нові бселі, на дроти і антени, на широку спину Петра Івановича, що вмів рукою правив машину.

— Добрий з тебе шофер вийшов би,—звернувся я до нього—хоч на далекі перегони виражайся.

— Ні, я тільки вчитель.—відказав він спокійно, ані трохи не міняючи своєї пози. Еге ж вчитель!—повторив він знову після короткої павзи і додав потому: правда, не зрікаюсь і культурно-громадської роботи.

Це мене зацікавило, я пригадав цього селюка, неможливого, якого бачив в останні п'ять років тому, в день коли точились у нас суперечки й бились парешти об заклад. Тоді це був юнак, що прийшов за наукою до міста й вступивши до ІНО мріяв про ті дні, коли озброєний знанням може позернутися до своїх Зелених Хуторів, щоб взятися за практичну роботу.

— Ну, як же ж йдеться робота, чи задоволений із своєї праці, чи мабуть часом смієте пудота?

Петро Іванович повернувся боком і гля-

Театр і драматург

Коли ми констатуємо величезний зріст драматургічної продукції в повоєнні часи та надзвичайне зниження її якості, то не можемо не вледити того розриву між театром і драматургом, що позначився ще з перших років організації нової літератури й що-рік зростає.

Справді, театр і драматург—завсіди найтіс-

Справді театр і драматург—завсіди найтіснеевства—в наших умовах не тільки не працюють біч-о-біч, а й раз-у-раз сваряться, нарікаючи один на одного.

Коли загальну передпосилку можна шукати в загальній низькій художній якості кожної нової п'єси зокрема, то зараз уже ми маємо змогу не гудити нашу драматургію п'єсоу загальном, бо де-що непотаного між ними все таки маємо.

Робити огляд всієї драматургії цього часу не завдання цієї статті, бо загальні висновки що до її недосконалості і з боку форми і в частині вибору та подавання сюжету, описано не раз і не двічі. Досить переглянути репертуар наших театрів. Візьмемо якийсь з державних театрів, типу «Шевченківців», бо таких еклектичних форм театр найбільш поширений в наш час.

«Шевченківці» мають в репертуарі на цей рік (оголошено) 23 п'єси. З них лише 8 оригінальних українських, решта—перекладні з руської та світової літератури. Але з цього числа тільки 3 належать перу сучасних драматургів (97, Комуна в степах, Шпана), інші—твори старих драматургів. Серед п'єс вибраних до нової постановки в цьому сезоні (всього 16), українських оригіналів маємо 5, але сучасних з них тільки 1 (Хуліо-Хуліла). Отже бачимо, що процент ухвалення до постановки оригінальних п'єс (українських) на цей рік не тільки не збільшився, а навіть зменшився проти минулого року, як раз вдвоє (6% проти 12%).

іув зневажливо.—Ну й дурницю ж, мовляв, несе аж соромно слухати. А потому відказав.

— Хіба можна у нас гудитися за роботою? У вас ще уявляють село якимсь глухим і диким закутком, як 5-8 років тому, що живе своїм дрібеньким життям, відірване від культурних центрів. Хе-хе-хе! Минулися ті часи, коли до міста їздили за розвагами, за новинками, просто за тим, щоб подивитися на людей, послухати розумних річей. Усе це маємо у себе. Та ось швидко сам переконалися. Справді, ми вїздили уже в село.

Бруківані вулиці, добре впорядковані, чотирі будинки з розбитими перед ними палисадниками свідчили, про те, що це є новий тип селища де елементи міського будівництва поєднались з сільськими.

Прикрашені червоними прапорами, будинки, гуртки нарядної молоді з різними спортивними прапорами,—говорили за те, що Зелений Хутір там само справляють сьогодні своє свято.

Ми спинились біля кооперативної їдальні. Підприємливість добрим співіданком, постановили відразу ж приступити до перевірки свого закладу.

Скажу наперед. Мене все це зацікавило надзвичайно, особливо ж можливість програшу закладу за всіма висновками, що з цього вибігали.

Ми перш за все направились в громадську бібліотеку, що містилась поблизу кооператива. Це був просторий, світлий бу-

Але театр ім. Шевченка (до нього ж і «Заньківчане») в своєму репертуарі має укр. п'єс більше за інші театри. У театрі Франка процент не менший, в Березолі зовсім незначний.

—(одна в минулому, одна намічається і на цей сезон). Проте збільшується процент старих укр. п'єс (Сава Чалий, Сонце Руїни). Зростає процент старих укр. п'єс і в театрі Шевченка. (4 цього року проти 3 минулого), навіть у франківців цього року намічено 2 проти торішньої одної.

Маємо висновок: процент світового репертуару ввесь час лишається незмінний, зростає кількість українських класичних річей за рахунок прогресивного зменшення процента нової української п'єси. *).

Отже і бачимо, що розрив між сучасним драматургом та театром справді зростає і загострюється.

Попередні сезони виявили, що театр, не задовольняючись малокваліфікованою сучасною п'єсою, став на шлях творення оригінального репертуару власними силами. Мали тут місце і переробки старих п'єс, але найбільше це були спроби інсценувати не драматичний матеріал. На цей сезон нових інсценувань ми вже не бачимо в репертуарі театрів. Ясно що ця метода латання репертуарних дірок була чисто паліативною і театри відкинули її, вдавшись до класиків, а найбільше до перекладної літератури. Чи дає цей шлях якісь позитивні наслідки можна бачити хоч би з рецензії на прем'єри наших театрів. Набрали вони вже трафарету: постановки хвалять і завжди лають п'єсу.

П. Улагай в № 44 «К. і Ш.» робить висновки про те, що сучасний театр український «не завдає собі великої праці подумати над новими п'єсами укр.», а воліє йти краще шляхом второваням, орієнтуючись на Москву. Ми не цілком погоджуємося з такою думкою, бо, коли

*) Підсумок зроблено з афіш з репертуаром на відкриття сезону.

дино з великою читальною залю, прикрашеною портретами старих політичних діячів, письменників, робітників науки, мистецтва. На полицях книгозбирання стояли тисячі томів у добрих оправах. Тут можна було стріти книжки з усіх галузей знання, теоретичних наук і прикладних. Англійські природознавці, еволюти в перекладах на українську мову, німецькі філософи—матеріалісти, руські біологи, американські організатори наукової праці, українські економісти, класики. Шекспір, Байрон, Гете, Пушкін, Тичина, Хвильовий і сотні інших поетів і белетристів заповнювали полиці разом з книжками з поля техніки сільськогосподарства та новими журналами.

На моє запитання хто саме читає книжки, певно учні школи—я почув відповідь, що читають усі: і учні й дорослі, зокрема жіноцтво, звичайно в зимові вечори, коли найбільше набирається вільного часу.

З бібліотеки пішли було до школи та величезний натовп народу, що заповнив поблизу майдан, притягнув нашу увагу.

— Послухаєм і ми—де радіо-станція, тут же голосомовець, полюбив мій спутник. Не встигли ще наблизитись, як до слуха стали долітати чітко передавані через гучномовець інформації.

... Сьогодні о 12 год. піде через шлюзовані пороги Дніпра перший пароплав. На свято відкриття прибули члени Раднаркому й Всеукраїнський староста Г. І. Петровський. Сьогодні ж відбудеться заклад біля Дніпрельстану нового алюмінієвого

заводу, що дасть змогу поширити ще більше нашу авіацію.

... Німецьке робітництво вітає трудящих України з святом 15-ої річниці великого жовтня.

По короткій перерві полилися згук симфонічного оркестру, що грав нову кантату відомого українського композитора Вериківського, потому слухали концерт з Берліну, з творів Бетховена і знову інформації про народні свята в Москві, Харкові і на західній радянській Україні: у Львові, Перемишлі....

А в горі знову попливли аероплани, мов птахи, широко розгорнувши крила.

Я дивився на мужні обличчя селян, що захоплено ловили голоси й звуки радіо, а в перервах жваво розмовляли, ділилися враженнями, дебатували події.

— Отже, бачите, яке стало село!—звернувся Петро Іванович.—Піднялося, виросло, зміцніло в культуру пішло. От підемо ще на тракторну базу, у с.-господарський музей, у спортивний клуб, а вечором у кіно, де демонструватиметься фільм, виробництва нової київської кіно-фабрики ВУФКУ.

— Я програв, заклад,—коротко відповів йому. Зелених Гайв зараз, справді не пізнати. Значить в згоді з умовою, я лишаю місто й стаю тут на роботу.

— А так—посміхнувся переможно Сергій Петрович.—Хоч ми культурно і виросли, та культурними робітниками тут на працюємо. Праці по горло.

Ю. СМОЛИЧ.

Наше образотворче мистецтво

Стан образотворчого мистецтва на Україні на 9-ті роковини Жовтневої революції відбиває в собі особливості складного й суперечного процесу культурного руху нашої радянської країни в цілому.

Умови, серед яких проходить і проходить тепер цей рух, в цілому дають могутні імпульси для творчості, для насиченості його глибоким змістом соціального порадку, ц.-то, найціннішим змістом з можливих. Розв'язуючи творчість художника, визволяючи її від вузьких обмежених рамок буржуазно-міщанського світоотчуження, пролетарська революція розкрила необмежені обрії для цієї творчості. Вона неухильно підтовхає художника на шлях ґрунтовної переоцінки себе й свого мистецького діла, а за тим—органічного злиття з революційною будівничою роботою пролетаріату.

Цей процес є надзвичайно трудним і повільним, а одночасно з цим він немає досі сприятливих умов матеріальних: радянська держава й радянська, робітничо-селянська суспільність ще не в стані підтримати мистецтво й художника.

Серед таких загальних для цілого Радсоюзу умов образотворче мистецтво України має ще додаткові специфічні обставини, що відбиваються на його сучасному розвитку: це значна мистецька відсталість України, як наслідок всієї попередньої дореволюційної її історії.

Звіден ускладнення завдань мистецької культури на Україні порівнюючи з Росією. Відбудовчий процес мистецької культури на рад. основі в цілому у нас стоїть як завдання нового будівництва українського радянського мистецтва.

Які ж досягнення маємо в цьому, що до образотворчого мистецтва на Україні на сьогодні?

Незважаючи на несприятливі зовнішні, зокрема матеріальні умови, українське мистецтво зробило чималий поступок що до самого

відродження й розгортання своїх можливостей.

Перший початок після революційного розвитку українського образотворчого мистецтва припадає на час заснування Української Академії Мистецтва (кінець 1917 р.), але лише за умов радянської влади, зокрема в 1919—21 р. спостерігаємо справжній розквіт молодих творчих сил, що блискуче випробували себе на оформленні революційних свят і з'їздів то-що (всеукраїнський з'їзд волинкомів в 1919 р. в Києві, Всеукр. з'їзд Рад в Харкові в 1921 р., розпис Луцьких касарень, тимчасові пам'ятники Шевченкові в Києві, Леніну в Харкові і т. ін.). На цей період припадає також творча робота небіжчиків Нарбута і Муранка, перші кроки групи «бойчуків», театраліної кар'єри Петрицького. В Києві в цей же час працюють Екстер, Рабінович, Мелер, Шифрін та інші. Харків в 1921 рік бачить солідну художню виставку, Київ має виставки Академії.

Це бування молодих сил розкритої країни зустрілось в 1921 р. з низкою тяжких для мистецької праці матеріальних умов, що призвели до значної затримки мистецького розвитку. В наслідок цього, частина художників виїхала з України, частина припинила працю. Академія переживала злидні. Нове підвищення починається як наслідок перших ознак господарчого піднесення рад. республік з 1924 р. На початку цього року бачимо в Києві цінну виставку «130», в-осени—першу виставку Худож. Інституту, що утворюється тоді шляхом об'єднання Архт. Інституту з рештками Академії в виді Інституту Пластичного Мистецтва.

Ознаки пожвавлення проходять через все мистецьке життя і вливаються нарешті в організацію в кінці 1925 р. всеукраїнської Асоціації Революційного Мистецтва «АРМУ». Поруч з «АРМУ», що бореться за самостійність мистецького розвитку України,—в Києві оформлюється під безпосереднім впливом російського АХРР (Асоціація Художників Революційної

Росії) друге мистецьке об'єднання—АХЧУ (Асоціація Художників Червоної України), що продовжує до-революційні тенденції централістичної залежності українського мистецтва від мистецтва російського. Як би там не було, факт організації такої асоціації, як АРМУ, що має філії по всій Україні (Київ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донбас), свідчить про зріст консолідації мистецьких сил, про величезне підвищення рівня мистецького життя, порівнюючи з дореволюційним, не говорять про кількісне збільшення художніх сил на Україні за останні роки. Дрібні течії, угруповання і об'єднання, що не виходили за межі одного міста (Київ, Одеса та ін.), тепер зливаються в могутню всеукраїнську організацію. Такі рештки провінціалізму, як, напр., Одеське т-во ім. Костанді, вже становиться цілковитим анахронізмом.

Злидні, що в них перебуває художник до останнього часу, не давали змоги влаштовувати виставки, як це має місце в Москві, Ленінграді; крім Київської виставки 1924 р., ми не маємо широко поставлених виставок ані в Києві, ані в Харкові, ані в Одесі.

В Києві що осени відбуваються відчутні виставки студентських робіт Художнього Інституту, він же крім того організував в 1925 р. велику виставку проєктів пам'ятників Леніну, виставку проєктів пам'ятників Шевченкові, брав участь в оформленні виставки 20-річного ювілею революції 1905 р. та Музею Революції. В 1926 р. Київ мав виставку АХЧУ, в 1925 і 1926 р. художні виставки на Контракт. ярмарці. Одеса влаштувала виставки згаданого Т-ва Костанді та щорічні звітні виставки Художнього Технікуму. Студентські виставки Худож. Технікуму мають місце також в Харкові, де була 1926 р., слід нагадати, також виставку АХРР'а, де виставлялись деякі українські художники. Не будемо казати тут про ретроспективні виставки минулого мистецтва, що їх влаштовували наші Музеї (напр., виставки українського портрета в Києві в 1926 р. і т. ін.).

Закордонна авіотехніка та наші завдання

За останній час помічаємо багато дуже цікавих новин, що свідчать про безупинний розвиток науки та техніки літання. В короткому огляді спинимося як на нових досягненнях в галузі авіотехніки, так і на новинах в практиці використання літаків.

Новини авіотехніки. Авіоконструктори звертають зараз найбільшу увагу на те, щоб зробити найбезпечніший авіаційний двигун. Оскільки це важко, свідчить хоч би й те, що згідно статистичні на сотню нещасливих випадків під час літання 22 буває від відсутності мотора. Авіаційний двигун, як відомо, має кілька не зовсім легких моментів в процесі своєї роботи. Такими нещасливими моментами є а) шмарування, в) охолодження і с) підпал. Часи, коли шмаровидло вільно з маслянок текло на місця, де треба було шмарувати, або коли його розбрижувало коліно кривошипу,—давно минули. Зараз добрі мотори, призначені на довгий час літання, обов'язково шмаруються так, що шмаровидло по спеціальних рурках під тисненням протиснується скрізь місця, де лише відбувається що найменше тертя. Такий спосіб з одного боку зощаджує шмаровидло, з другого забезпечує потрібне шмарування.

Друга біда у авіаційних двигунах—це охолодження їх. Раніш охолоджували лише циліндри, власне головки їх, де як раз відбувається вибух газової робочої суміші й розвивається висока температура. Від довгої праці двигуна й негаразд розрахованого охолодження ця висока температура дуже шкідливо відбивається на праці двигуна. Бувало, що гніздо випускних клапанів та грибок клапанів нагрівалися до червоного кольору. Матеріал гнізда та клапанів (чавун та криця) в такому гарячому стані м'якшав, і від частого стукання збирався як гнізда так і самі клапани, і ніякий, навіть дуже високосортний матеріал справі не помагав. Зараз ця вада зникла: додана вода по каналцям в штоці клапана захопить аж у грибок клапана й охолоджує його. Нарешті дуже вередливим процесом у двигунах був підпал газової суміші в циліндрі мотора. Легче на свічку, де проскакує запальна іскра, попаде краплинка шмаровидла, як вже іскра може не виникнути і не підпалена суміш не вибухне. Зараз різними заходами конструктори намагаються усунути цю можливість незапалювання. Для цього ставлять не одне магнето, а два, а останніми часами так і четверо на один двигун. Електричні проводи

від кожного йдуть до свічок в циліндрі, яких буває тепер відповідно до кількості магнето на одному циліндрі аж до 4-х. Цим саме дуже зменшується можливість випадку, коли суміш не буде підпалена будь-якою з чотирьох свічок й циліндр не працюватиме. Найостаннішою повинною в цій справі є додатковий конденсатор, що його прилаштовується на кінці провода біля свічок для того, щоб збільшити електричне напруження й довести його до такої сили, щоб воно в стані було пробити забруджену свічку, викликати іскру й підпалити робочу суміш.

Найважливішим для літунів є переобачити більш менш зовчасно зникнення мотора, відмову його працювати. Це зникнення може статися від різних причин, що на головніші з них ми вже вказали. Завдання літунів перед польотом є, вслухаючися в вихлопи газів добитися чіткості, регулярності і однаковості праці кожної циліндри. Але нерегулярність праці циліндрів мотора він може спостерегти лише у випадку, коли якийсь з циліндрів відмовиться працювати, а це буває іноді вже дуже запізно, як от в льоту. Останнє удосконалення в цій справі дозволяє літуну ввесь час стежити за тисненням, що розвивається в циліндрі мотору від вибуху суміші. До кожного циліндра проведена

Окремо відзначить варто виставку Нарбута, що є зараз в Києві в Історичному Музеї.

Головна лінія підвищення мистецької образотворчої культури проходить в наших ВУЗ'ах: замість трьох провінційних «художественних училищ» до революції, тепер Україна має 5 образотворчих ВУЗ'ів (з них 2 керамічних). Ці ВУЗ'и виховують в своїх майстернях до 1.000 чол. молоді і в своїй професурі скупчують найбільше кваліфіковані художні сили України. Найміцніший з образотворчих ВУЗ'ів—Київський Художній Інститут, що має до 700 студентів,—тепер має реорганізуватись в Українську Академію Мистецтва.

Такі факти зовнішнього зросту і організаційного зміцнення українського мистецтва. Що до яксної суті мистецької творчості, то за малою кількістю виставок за останні роки, загальну оцінку і характеристику дати досить важко. Це буде можливим після давно очікуваної всеукр. виставки АРМУ, коли не вдасться організація ретроспективної виставки всіх художників. Виставка АРМУ, що має відбутись в цю зиму, а потім поїхати в Москву і за кордон,—дасть повну змогу порівняти наше мистецтво з руським і західним.

Тепер же можемо робити лише попередні й приблизні оцінки. В цілому очевидно, що українське образотворче мистецтво переживає ще дитячі роки набування тих культурних і технічних передумов, що мусять швидко дати йому змогу стати на власні ноги, дати самостійне й оригінальне обличчя, що виявилось б всі особливості українського оточення, відбило б ритм пролетарської революції, а також національні риси й колорит, вдачу й інстинкту робітничо-селянських мас України. Для цього треба пройти етап учеництва, завойовань надто відсталого у нас формальної мистецької культури, техніки й г. ін., як наслідок дореволюційного великодержавно-російського централізму і національного поневолення. Цей етап мистецько-культурного нагромадження особливо гостро і глибоко мусить захопити школу, як основну базу відродження мистецької культури. Ми

мусимо поставити виховання молодих наших митців в наших українських ВУЗ'ах так, аби їм не довелося дочуватись в Москві та Ленінграді, як за старих часів, коли середня художня школа на Україні була лише підготовкою до Академії в Петербурзі. Це вимагає такої постановки діла в наших ВУЗ'ах, щоб вона була не гірша за Москву й Ленінград. Потрібно нам для цього своєї професури, природно, не вистачає, або і зовсім немає. Звідси виникла необхідність притягнути за останні часи на Україну досить значну кількість художніх сил з Росії і закордону,—процес, що його особливо можна спостерігати в Київському Художньому Інституті, і який де-кого лякає, ніби-то як загроза русифікації, що є безумовно непорозумінням.

Може почасті, як наслідок вищезазначеного розбавлення місцевих мистецьких сил новими пришельцями з Росії, а головне в зв'язку з загальним процесом пієліровки художніх напрямків, виразних течій і шкіл зараз у нас немає. Таке об'єднання, як АРМУ, що згуртувало основну масу художників, є об'єднанням, що до напруженості, так би мовити, безпартійним, з акцентом на якість поруч з соціальною змістовністю (не змістом-сложетом).

Що до АХЧУ, то це є організація художників здебільшого консервативних, і відсталіх, що до формальних шукань.

Одеське Т-во ім. Костанді—старий провінційний хлам. Всі ці об'єднання в цілому не характеризуються формальними ознаками.

Поруч з ними існує низка дрібних течій—почасті в середині зазначених об'єднань, почасті поза ними. Ці угруповання визначають внутрішні тенденції розвитку і варті великої уваги. Згадаємо найбільш важливі серед цих течій і угруповань. Найвиразнішим є, безумовно, т. зв. «бойчукізм»,—течія, що поруч зі схоластикою візантизму песе в собі здорові основи синтетичного монументалізму і почуття селянського примітиву. За останні часи «бойчукізм» починає потроху розривати мертву й штаповану схему і наближатись до реалістичних шукань, особливо

після безпосереднього зіткнення молодих художників з життям заводу і робітника. На протилежному полюсі знаходиться група натуристично-імпресіоністичного реалізму—широка, але невиразна течія, що має своїх представників в усіх містах України.

Виразні впливи сезанізму і після сезанівських французів почувуються в роботі групи молоді в Києві і Одесі. «Безпредметність» вже давно ніяк не виявляє себе в маларстві. В скульптурі теж панують реалістичні ухили. Група «матеріальної культури», що цілком заперечує всяку образотворчість, маларство і скульптуру, визнаючи право на існування лише за утилітарними речами, мало виявляє себе в практичній роботі, хоча вона має тепер на Україні такого ідеолога, як худ. Татлін, що працює в Київському Худож. Інституті. В архітектурі українські сили не мали ще змоги виявити себе за відсутністю досі великих будівель. Такий величезний будинок, як «Будинок Держпромисловости» в Харкові будуватиметься за проектом неукраїнських архітектів, що до інших будівель, то, на жаль, панує випадкова, дешева й погана робота. Будинок С.-Госп. Академії в Києві своїми віджитими барочними формами нічого спільного з сучасністю немає і є проявом псевдоукраїнського стилю. В графіці поки що тихо—продукція чимала, але якісно переважає дрібна «халтура». Молодий Поліграф. факультет в Києві ще не мав часу проявити свої впливи. В кераміці продовжує свою цікаву роботу Межигірський Худ.-Керам. Технікум. Цікаву роботу провадить також Кам'янецька Профшкола. Тенетильне мистецтво за останні роки занешло: закрились останні майстерні (Кагарлик, Дехтари). Потроху оживає це діло в Києві в Худож. Інституті та Худ. Профшколах.

На театрі найбільш цінна робота Мелера і «мелерівців», що твердо запровадили в «Березилі» принцип конструювання сцени і сценічного оформлення на місце декорування.

Ів. Вр.

рурочка. Рурочки зведені потім до одного шприцю, що прилаштовується перед очима у літуна. І от коли він бачить, що вибухове тиснення в якийсь циліндр меншає і можна сподіватися, що швидко зовсім циліндр перестане працювати,—він заздалегідь шукатиме вільного місця, щоб знизитись.

Всі ці й подібні поліпшення довели машину до того стану, що вона може працювати зараз більше сотні годин без перестанку, ніколи не псується. Статистика, що про неї ми вже раніш згадували, доводить, що в той час, як від відсутності двигуна нещасливих випадків було 22 з сотні,—від помилки літуна було 52. Отже сучасна авіаційна машина дійшла до такого ступня досконалості, що працює в кілька разів краще за організм людини-літуна.

Використання літаків. По відомостях, що надходять, чути, що оттакі найудосконалені мотори поперше прилаштовуються на військові літаки. Набираючи на себе поверх 200 пудів горючого, ці літаки під керівництвом найдосвідченіших пілотів випробовуються на найдаліші перельоти. Ще в лютому місяці 1925 року капітан Арошар з капітаном Леметром вилетіли з Ітамна у Франції, залетіли не спускаючись на землю аж у м. Цисперов, що лежить на західній узбереж-

скі Африки, на віддалі від Ітамну в 3.170 кілометрів. 26-го червня ц. р. той самий Арошар, але вже вкупі зі своїм братом, сержантом Арошаром з паризького аеропорту Бурже перелетіли за одним заходом аж у Басру в Месопотамії, перемістившись в повітрі за 26½ годин на 4.300 кілометрів. Але 14-го липня капітан Жир'є й лейтенант Дорділь побили рекорд Арошара. Вилетівши з аеропорту Бурже і, без перестанку летючи, вони через 29 годин прилетіли аж у Омськ, що лежить у Сибіру на віддалі 4.700 км. від Бурже, паризького аеропорту. Найостанніші є відомості, що й цього рекорду вже перемажено. Літуни Кост та Ріньо, вилетівши 28 жовтня з Бурже, сіли аж у далекій Персії перелетівши 5.050 км. за 32 години не спинаючись. Минулися, очевидно, вже ті часи, коли літун мусів сидіти, як починало смеркати. Летючи зараз 32 години або мало не півтори доби без перестанку, літун певний своїм машини, і літаючи в ній добре знає, що він її перебуває в повітрі, якою довгою вона б не була, хоч би й осіння, як от у останньому випадку. Цікавим тут також є те, що французькі літуни дуже добре навчилися орієнтуватись. І вночі не збиваються з маршруту а, вилетівши з ночі, знов так добре й швидко орієнтуються.

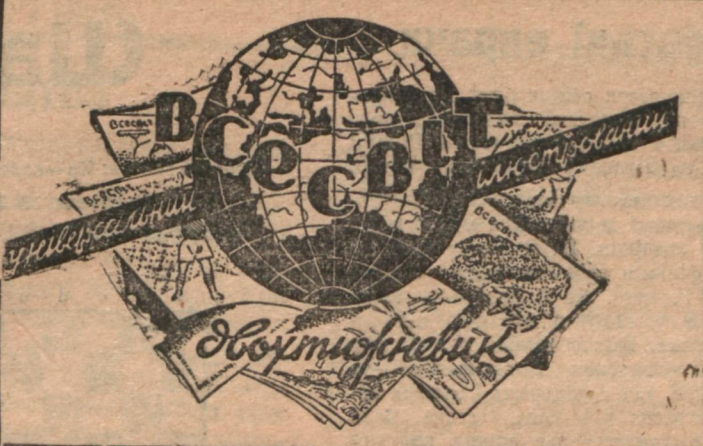
Слід вказати також, що поруч з удосконаленням аероплану, поліпшується й фоторафування в них. По відомостях, що надходять з Америки, довідуємося, що зараз вже винайдено такого фотоапарату, що з високою тріхо більшою, як 10.000 метрів захоплює під собою місцевість з попереднім в 320 км. Отже ці спробні літання доводять нам, що не є вже недійсною думка знятися на літаковій в Бурже, прилетіти сюди до нас в СРСР і з високости у 10.000 метр., липаючись непомітним ні для людського ока, ані для уха, фотографувати собі зовсім безпечно. Не обов'язково бути навіть над самим містом: досить літати де-як біля Полтави, а фотографувати Харків. Отже, як бачимо, відкриваються дуже сприятливі перспективи для розвитку повітряного пііюважу. Тут як раз і треба всьому Радянському Союзові, а зокрема т-ву Аерохем, що мусить дбати про повітряно-хемічну безпечність трудящого населення СРСР, вжити відповідних заходів, щоб унеможливити отако фоторафування з повітря. У найгіршому стані перебуває Турція, бо вона лежить як раз на повітряному шляху, що сполучує Англію з її колонією—Індією. Отож, літаючи на далечінь французькі та англійські літуни не дуже то турбуються про її дозвол перелетіти її. Турції такий нахабний «авіоспорт» коли її пере-

ВИЙШОВ

№ 20 художній, ілюстро-
ваний двохижневик № 20

ВСЕСВІТ

за ред. О. ШУМСЬКОГО, Е. КАСЯНЕНКА.

З М І С Т:

ОПОВІДАННЯ:

Сколопендра О. Кундзіча. || Установа пані Кейт П. Загоруйка.

В І Р Ш І:

Польова тропка Ол. Корж. || Осінне Ол. Ведмицький.
 Шляхи П. Голога. || Курінь Ол. Донченко.
 * * * Драй-Хмара. || Домівка П. Голубничий.
 || Квартали П. Запорожець.

ІЛЮСТРОВАНІ НАРИСИ:

Георгій Нарбут * * * || Підкарпатська Україна К. Л-вча.
 Ворота Близького Сходу * * * || Чорна країна В. Пальмової.
 Недобитки контр-революції перед пролетар-
 ським судом * * * || Вея Крик В. Ф-й.
 || З протягнутою рукою В. Венгеров.

НАУКА І ТЕХНІКА:

Дослідження наукового інституту праці над ал-
 коголіками * * * || Навчання глухонімих за допомогою радіо Б. З.
 || Новий спосіб переливання крові З. Б.

САТИРА І ГУМОР:

Хуліган мал. худ. Щеглова. || Сторінка гумору і сатири.

ІЛЮСТРАЦІЇ:

Перша Всеукраїнська партконференція. Справа Уренюка. Тов. Петровський серед піонерів села Нової Одеси.
 Портрет з квіток тов. Петровського в робітничій салі. Зустріч Чемберлена з Мусоліні. Рамак, представник ін-
 дуського пролетаріату в Комінтерні. Повернення т. Карахана з Хімі. Новий мін. закорд. справ Пекінського уряду.
 Абд-Ель-Керім в заслання. Народні свята в Хімі. Берлін застерігає епідемію тифу. Нові вдосконалення автомобіля
 за кордоном. Делегація жінок і матерів політв'язнів Зах. України до польського уряду. Всесоюзний медичний
 з'їзд. Цукроварні розпочали роботу. Зв'язок робітників української музики з заходом. Віолончеліст Бережницький
 в Харкові. Конгрес французьких гірників. Визвольна боротьба в Хімі. Кіно-хроніка і багато інш. ілюстрацій.

На обкладинці робота скульптора М. НОВОСЕЛЬСЬКОГО „Тріумф Революції“.

ЦІНА ОКРЕМОГО № 20 КОП.

На увагу читачів: Черговий № „Всесвіту“ буде присвячений Дніпрельстану.

літають без спрису вздовж і поперек, вкрай надокучив, і вона рішуче запротестувала, заявивши, що буде стріляти в чужі невідомі її літаки.

Поруч з таким військово-спортивним еживанням авіації, продовжуються цілком віддалі спроби використання аеропланів для боротьби зі шкідниками, а в останній час і для боротьби і малярійним комарем. Як повідомляє спеціальна авіаційна преса, боротьбою проти шкідників з аеропланів зацікавилися вже і в Німеччині. Але німці ставили спроби боротьби не з шкідниками лісів, а з шкідниками лісів, що від них і там порятунку немає. Цю справу німці ставляли не так, як у Америці, або у нас, коли ми використовували різні дрантиві конструкції, як от «Коплок-Горбуньок». З огляду на те, що їм доводилося літати, роспорощуючи отруйний порошок низько над лісом і кожна навіть невеличка затримка в моторі загрожувала літунів неминучою загибеллю на деревах, німці взяли найбезшпечнішу пасажирську конструкцію, — літак «Юнкерс». Фірма зустрілася з тим, що всі роспорощувачі отрути були патентовані і треба було за них платити грубі гроші. Тоді «Юнкерс» вирішив зробити свою конструкцію. Вона дуже нескладна. Прорізаючи дірку в дні літака, Юнкерс висовує трубу завтовшки в 20 см. З труби витікається млинок, що вертиться від стрічного повітря, як летить аероплан. Цей млинок вертять

вище в трубі гелікопальний ніж на конусі, що наче свердлом одрізує тоненьку скілочку отрутного порошку, що встиг вже спресуватися від трусіння літака, і роспорощує його без найменших грудочок. Отже вийшла конструкція ще краща за попередні, що не можуть роспорощувати без грудочок. Спроби, проведені фірмою Юнкерс, були досить успішні й довели рентабельність такого способу боротьби зі шкідниками, навіть еживаючи таку дорогу машину, як пасажирський літак «Юнкерс». Отже на цей бік справи треба обов'язково звернути увагу нашому ВУНЛГові й поспішити взяти хоч би літаків «Укрповітрошляху», і спасти Союзові Радянських Республік лісні багатства від нищення їх шкідниками.

Що ж торкається американців, то вони продовжують настійливо свої спроби з роспорощуванням отрути з літаків. Вони, як про це ми подавали у «Вістях» ще торік, продовжують спроби в тій же таки окрузі Тайлюла, де вони раніш, ще у 1921-22 році починали спроби з роспорощуванням отрутного порошку над лісочком катальнових дерев та після над бавовняними плантаціями проти бавовняного довгоносика. Але тепер вже вони почали нищити так малярійного комара. Вони роспорощували отруту (паризьку зелін) по болотах, що поросли осокою та очеретом, по прибережних берегах лісах та по висових плантаціях.

скрізь отрута, тонесенькою півочкою лягаючи на воду та рослини, нищила малярійного комара на 90-100%. Що ж торкається інших комах та риби, то на них отрута не робила жадного шкідливого впливу. Цей засіб боротьби з тяжкою хворобою, аж надто треба з'ужити нам. Витоди його ті, що по-перше це найдешевший спосіб нищення комарів, а друге те, що при відповідно добре налагодженому постачанні, цю боротьбу можна буде перевести майже одночасно на великих просторах, що в кілька разів більше забезпечує успіх справи.

Так колосально швидко розвивається авіотехніка закордоном. І хоч як багато ми в цій справі вже зробили, однак ще плещатимось в хвості. Нову культуру АВІОкультуру, ми занадто поволі посовуємо наперед. Ще й досі на літака дивляться у нас сдебільшого як на іграшку, мріючи лише про те, як ото на ній політати. І мало хто замислюється над тим, що авіація це поже зграя, що при умові вмілого поводження з нею стане могутнім чинником при будові соціалістичного господарства. Треба як найшвидше опанувати авіацію широким трудящим масам, а розраховуючи найближчі плани індустріалізації нашої країни взагалі окрему увагу звернути на авіоіндустріалізацію її, щоб не на поширення авіаційної промисловості.

АНДРІЙ КАСЯНЕНКО.

Московські екрани

Наступний кіно-сезон обіцяє бути дуже нудним і бідним по кількості випущених картин: перетасовки в кіно-підприємствах РСФРР еле відбилися на літньому зйомочному сезоні.

Однак початок сезону відзначився випуском кількох картин і деякі з них мають величезне художнє значіння. На першому місці з цих художніх фільмів треба поставити «Мати» за повістю М. Горького, що її випустила Межрабпомфільм під режисурою молодого кіно-режисера Пудовкіна. Багато спільного в фільмі «Мати» є з «Броненосцем Потьомкіним» — та ж свіжість і сила, та ж суттільність і залізна логіка будови, виразна кіно-мова. Однак коли «Броненосець Потьомкін» дає епічну картину широкої соціальної боротьби, то «Мати» показує долю матери, становить в центрі будови поодинокую людську постать, життя якої влиється в революційну боротьбу проти царизму. Два різних підходи до одного й того ж історичного періоду обумовлюють і два різних стилі: гірчично-співочий в «Потьомкіна» і повесітарський «Матері». Режисер Пудовкін в цьому фільмові показав себе майстром такого кіно-повістарства, взявши кращі західні зразки і надавши цьому фільмові глибокого соціального змісту. З надзвичайною людською теплотою окреслено артисткою Барановською образ матери, вміло підібраний типаж цієї картини, і кожна епізодична фігура показана яскраво, збільшене вплив того яркого суворого реалізму, що ним просякнута вся картина.

Другий фільм Межрабпомфільма «Процес про три мільйони» по своєму художньому й соціальному значінню далеко відстає за «Матір», але все ж таки свідчить про високу якість картин цієї фірми, що навіть таку пустяковину опрацювала в ефектну й насичену дотепами рамку.

Закінчено картину виробу Совкіно «Шоста частина світа» і цей фільм починає нову сторінку в історії радянської кіно-матерії.

Режисер Дзига Вертов поставив цей фільм для держторгу, однак хронікальний матеріал зібрано так багато, що фільм далеко перевищує своє початкове призначення — стати за рекламою експортної торгової діяльності. Введено розділ — капіталізм і протиставлення до нього — соціалістичне будівництво на неосіяних просторах СРСР. Фільм набув луди більшого значіння ніж проста хроніка. Надзвичайно вдалі по ідейному змісту і стилю написи, своєрідний ритмічний монтаж кадрів, що викликає напруження, сполучене зі всією різноманітністю яскравого життя від берегів Ледовитого океану до верхів'я тавказьких гір. Все це створює гарну картину, просякнуту ритмом і темпом нашого будівництва.

Режисер Дзига Вертов цим фільмом доводить цінність «кіно-ока», що охоплює життя і потім про нього цікаво розповідає. Не зовсім правда вірно порівнювати цей фільм: «шоста частина світа» з звичайною «ігровою» картиною, як це зробили деякі критики. Як що для загальної культури кіно методи «кіно-ока» і мають велике значіння, тут ми бачимо вже цілком особливий зразок культурного, не знайомий Заходу своїм соціальним обсягом, і саме в цьому одхиленні від загальної установи «ігрового» фільму він знаходить своє виправдання.

Поява таких фільмів, як «Мати» і «Шоста частина світа» позитивно явище: обидві картини свідчать про художній зріст радянського кіно і про більш витриманий ідейний його зміст.

На цьому позитивному фоні нового сезону ще більш виразно помітна невіда картина «Предатель» виробу Совкіно, її можна взяти за класичний зразок того, як не треба ставити фільмів.

Режисер Роом в цій картині піднімає сюжет з історії революційної боротьби на поганенький авантюрний західний фільм з претензією викликати напруження в глядача плутовою інтригою. Невитримана ідеологічно, невіда художньо, з надто великою дозою еротики, вона є ложкою дьогтю в бочці меду тепершнього сезону.

А. Альф.

Шахи й шашки

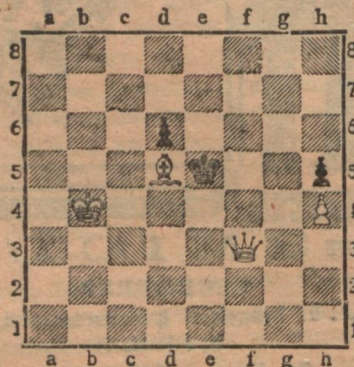
За редакцією І. Л. Янушпольського.

№ 33, 7 листопада 1926 року.

Умовні значки: Кр—король, Ф—ферзь, Т—тура, С—слон, офіцер, К—кін, п—пішак.

Завдання № 35.

Е. Бруннера W. Sch-Zeitung.

Білі—Кр b4 Ф3 Сd5, п. h4] (4)

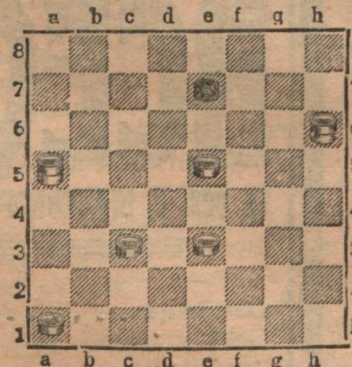
Чорні—Кр e5 п. d6, h5 (3)

Мат за 2 ходи.

Завдання № 34.

А. Браммла. Полтава.

Друкується вперше.

Білі—Д a5, h6, ш. a1, c3, e3 e5 (5)

Чорні—ш. e7

Заперти шашку.

Партія № 30. Гамбит ферзевих пішаків.

Віліграно на міжнародному турнірі у Спа, Бельгія 1926 р.

Білі—Е. Сопіра. Бельгія

Чорні—М. Роміж. Франція

1. К g1—f3
2. d2—d4
3. e2—c4
4. Т a1: b1
5. c4—c5¹⁾
6. С c1—f4
7. e2—e3
8. b2—b4
9. С f1—e2
10. g2—g4²⁾
11. С f4—g3

- d7—d5
- С c8—f5
- С f5: b1
- с7—с6
- g7—g6
- С f8—g7
- К b3—d7
- a7—a6
- f7—f6
- e7—e5
- К g8—h6

12. d4: e5
13. С g3—h4⁴⁾
14. e3—c4
15. Ф d1—d6
16. Ф d6—e6+
17. С e2—c4
18. Ф e6—d3+
19. К f3—g5
20. К g5—e6+
21. К e6: g7+

- f6: e5³⁾
- Ф d3—c3
- d5: e4⁵⁾
- Х h5—g8
- Кр c8—f8
- Ф c8—e8
- К g8—e7
- К d7—f6
- Кр f3—f7
- Чорні здалися.

1) Цікавий хід, білі жертвують пішаком (5... Ф d8—a5+ і 6... Ф a5: a2), але ферзь чорних зовсім виходить з гри.

2) Смільний і несподіваний хід.

3) Помилково, слід було брати кінем.

4) Мета 10-го ходу: чорні не можуть грати 13... Сg7—f6 з-за 14. С h4: f6 і 15 g4—g5 з вигравшем фігури.

5) Цей хід зовсім губить партію чорних, після 14... d5—d4 у чорних була б ще деяка гра. Оригінальна партія.

Охорона пам'яток матеріальної культури та природи

Відбулося засідання київської красної комісії охорони пам'яток матеріальної культури та природи. В нараді брали участь представники військового командування, історичного музею імені Шевченка, Всеукраїнського археологічного комітету та ВУАН.

За даними доповіді інспектора охорони пам'яток природи професора Шарлемань, зареєстровано 400 пам'яток. На Волині збереглися величезні ліси. Є дані гадати, що це рештки тайги, подібної до знаменитої тайги сибірської. На Борстенщині є дуби віком понад 500—600 років. порушено питання про оголошення цієї території Поліським заповідником.

По різних районах України ВУАН призначив до порубки дуби, віком 500—700 років. Комісія спільно з ВУАН заявила проти цього протест. Є надія, що ВУАН припинить нищення заповідного лісу.

Далі було заслухано доклад члена комісії охорони пам'яток мистецтва. В Путивлі руйнується Молчанівський монастир 16 століття. В Софіївському монастирі, як і по інших,

старовинні книги роздаються в нагороду за різні господарські послуги. В Кам'янець-Подільському розбирається на цеглу фортеця 14 століття. В Заславлі дуже порушено палац Сангушка та костіол Бернардинів, будови 17 століття.

Адміністрація одної цукроварні роздала селянам замість грошей чимало картин історичної доби з маєтку графа Вжевуського. В самому Києві руйнується на Петрівці самосівський фонтан 17 століття та Печерська фортеця часів Петра 1-го та гетьмана Мазепи (1703 рік). Косий Копанірі, що є на Україні такою ж революційною пам'яткою, як Петропавлівська та Шлісельбургська фортеця в РСФРР, частково зайнято під приватне житло. Стан Копанірі катастрофічний.

Комісія має в найближчій часі внести на розгляд вищих законодавчих органів проєкт про оголошення заповідниками території Київського братства, Старого Києва та пам'яток в Новгород-Сіверському, Заславлі, Чернігові, Кам'янець-Подільському та Бердичеві.